

В. А. ТКАЧЕНКО
ЯК ПРАВИЛЬНО: ЗАБИТИ ГОЛ ЧИ ЗАБИТИ М'ЯЧ?

Виявляється, що відповісти на це питання не так просто, як могло б здатися на перший погляд. Практика показує, що в сучасній мові на позначення ситуації взяття воріт у футболі й деяких інших подібних іграх вживаються два вирази — *забити гол* і *забити м'яч*. Нерідко навіть в одній і тій же газетній чи журнальній статті, в радіо- чи телепередачі вони виступають як рівноцінні варіанти. Напр.: «Іменинником матчу був 19-річний Олег Блохін, який *забив* свій перший *гол* у вищій лізі» (Молодь України) і «Блохін вже давно став рекордсменом нашої головної команди по *забитих м'ячах*» (там же); у «Спортивній газеті» від 4 березня 1986 р.: «Заваров, звільнившись від опіки, прийняв верхову передачу з лівого флангу і різким ударом *забив гол*» і поряд: «Хлус на 10-й хвилині красиво *забив м'яч* головою у ворота Кутепова». Газета «Молодь України» від 2 березня 1986 р. писала: «*Перший гол* сорок дев'ятого чемпіонату країни *був забитий* після стрімкого флангового проходу», а «Вечірній Київ» від 3 березня 1986 р. цю ж подію описує так: «В Тбілісі... *був забитий* перший *м'яч* нинішнього чемпіонату».

Та в багатьох мовців викликає сумніви правомірність уживання вислову *забити гол*. Дійсно, для таких сумнівів деякі підстави є. Слово *гол* запозичене з англійської мови через російську. *Гол* — це «очко, що дістає команда, яка заганяє м'яч у ворота іншої команди» (Словник української мови). Тут же подається як фразеологічний зворот *забити (пропустити) гол* «ввести в чужі (або пропустити в свої) ворота м'яч або шайбу». Це тлумачення, зрештою, зводиться до поданого в Толковом словаре русского языка Д. М. Ушакова, перший том якого вийшов у світ у 1934 р. і який вперше фіксує слово *гол* у російській мові. Тут доречно нагадати, що в популярному фільмі «Воротар», який вийшов на екрани країни в 1936 р., один з героїв — інженер Карасик — похваляється забити гол (рос. *забить гол*) самому Антонові Кандідову — воротареві республіки. Наведене визначення семантики слова *гол* подається в усіх словниках сучасної російської мови. Згаданий словник Ушакова подає також словосполучення *забить гол* (тут же й *вознать гол, забить мяч*). Визначення семантики слова *гол* у словниках не дає можливості пояснити вживання звороту *забити гол* (рос. *забить гол*), оскільки, дійсно, очко забити у ворота не можна, забивають у ворота все-таки м'яч або шайбу. Це наводить на думку, що визначення семантики слова *гол* у сучасних словниках української та російської мов не зовсім точне. Точніше було б, на наш погляд, подавати таке його визначення: «взяття воріт, забивання м'яча (шайби) у ворота суперника», як це і робиться в словниках англійської, польської та деяких інших мов.

Крім того, варто вказати, що відповідне англійське слово мало два значення: «ворота» і «мета, ціль; гол». Перше значення тепер не вживається ні в українській, ні в російській мовах. Треба гадати, саме цей факт сприяв вільнішій сполучуваності слова *гол* в обох мовах, завдяки чому став можливим вираз *забити гол*, тим більше що гол — це, власне, і є забитий м'яч (точніше — його наслідок). Застаріле значення слова *гол* ми можемо знайти у слові *голкіпер* «воротар», яке англійською мовою буквально означає «доглядач воріт», а також у рос. заст. *ударить по голу* «ударити по воротах». Проміжною ланкою від *забити м'яч* (рос. *забить мяч*) до *забити гол* (рос. *забить гол*) міг бути вислів типу *провести гол* (рос. *провести гол*). Пор.: «У першому таймі відмінний гол провів динамівець Беланов» (Футбол-85) і «Скориставшись тактичними помилками захисників киян, москвичі *провели* в їх ворота два м'ячі і перемогли» (там же).

Разом з тим у більш офіційних джерелах (напр., Футбол-85 : Довідник-календар. — К., 1985; Футбол-86: Довідник-календар. — К., 1986) досить послідовно вживається зворот *забити м'яч* (*забитий м'яч*), напр.: «Олег Блохін став першим радянським футболістом, який подолав рубіж у 200 *забитих м'ячів* у матчах чемпіонату»; «Ігор Беланов *забиває* у ворота «Спартака» двотисячний м'яч київського «Динамо». Але й у цьому виданні зустрічаємо: «У чемпіонів та володарів Кубка-85 був ще один ювілей — 2000-й *гол*, що його блискуче *забив* І. Беланов у Києві «Спартаку».

Отже, в сучасній українській мові звороти *забити гол* і *забити м'яч* виступають як майже рівноправні варіанти. Все ж у офіційних матеріалах, перетворюючись тим самим на термінологічне словосполучення, переважає *забити м'яч*. Така ж картина спостерігається і в російській мові. Дані тижневика — «Футбол — хоккей», газети «Советский спорт» та інших періодичних видань, що пишуть на спортивну тематику, теж показують, що офіційні матеріали тяжіють до вживання вислову *забить мяч*. Але разом з тим засоби масової інформації і поширення спорту зумовлюють вихід цих зворотів далеко за межі спеціальної (спортивної) термінології та їх поплутанню.